

RAHVUSVAHELINE VALUUTAFOND

EESTI VABARIIK

2001. aasta Artikkel IV konsultatsioonide aruanne (*Staff Report*)

Koostanud RVF 2001. aasta konsultatsiooniks Eesti Vabariigiga

Kinnitanud Gérard Bélanger ja Liam P. Ebrill

5. juunil 2001

- Arutelud toimusid 11.–25. aprillini 2001 Tallinnas.
- Missiooni käigus kohtuti peaminister Laari, rahandusminister Kallase, Eesti Panga presidendi Krahti, majandusminister Pärnoja, sotsiaalminister Nestori, samuti kommertsbankade, tööstuse, Euroopa Liidu ja Teaduste Akadeemia esindajatega.
- Missiooni kuulusid hr Keller (missiooni juht), hr Burgess, hr Moers, hr Mongardini ja pr Boyd (assistent) (kõik Euroopa 2. osakonnast). Missiooni juhendas RVFi esindaja Eestis ja Lätis hr Knöbl. Poliitikat käsitletud kohtumistel viibis ka Eestit esitava Põhja- ja Baltimaade valijaskonna asedirektor hr Törnqvist.
- Eesti võttis endale kohustuseks täita Artikkel VIII tingimusi 1994. aastal. Eestis ei ole piiranguid jooksevkonto ega kapitalikonto tehingutele.
- 29,34 miljoni SDRi suuruse valmisolekulaenu (45% kvoodist) kiitis RVFi juhatus heaks 1. märtsil 2000, programmi kestusaeg lõpeb 31. augustil 2001. Programmi teise ja ühtlasi lõpliku ülevaate kinnitas Valuutafondi juhatus 2000. a 13. detsembril. 2001. aasta märtsi lõpu seisuga olid Eestil taas kõik programmi tingimused täidetud. Eesti valitsus käsitleb käesolevat ja eelmisi tugilaene valmisolekulaenudena. Valitsus on märkinud, et pärast käesoleva valmisolekulaenu tähtaja möödumist ei kavatseta uut laenu taotleda.
- Detsembris 2000 toimunud protseduurireeglite hindamine näitas, et Eesti Panga välisauditeerimismehhanism vastab rahvusvahelistele standarditele.

Enne eelseisvat RVFi juhatuse arutelu on avaldatud või avaldatakse rida taustmaterjale: fiskaalläbipaistvuse vallas tehtud aruanne poliitika vastavuse kohta rahvusvahelistele normidele ja headele tavadele, ülevaade “Tööturg fikseeritud vahetuskursi süsteemiga kandidaatriikides: Balti riigid ja Bulgaaria”, ülevaade “Pensionireform Baltikumis” (IMF Occasional Paper No 200), samuti Artikkel IV raporti statistiline lisa (SM/01/162, 6/6/01).

Sisukord

Peamised majandusnäitajad	3
Kokkuvõte	4
I Sissejuhatus	5
II Majandusareng ja –näitajad valmisolekulaenu kokkuleppe tingimustes	5
III Arutelud ametivõimudega	8
A. Fiskaalpoliitika	8
B. Rahapoliitika ja finantssektor	9
C. Välissektori väljavaated aastal 2001 ja keskpikas perspektiivis	10
D. Struktuuripoliitika	11
IV Muud küsimused	12
V Valuutafondi hinnang	13

Eesti: peamised majandusnäitajad

Sotsiaalsed ja demograafilised näitajad, 2000

Pindala	45 227 km ²
Rahvastik	14 392 mln
Rahvastiku juurdekasv	-0,4 % aastas
Keskmine eluiga sünnil 1/	70,4 aastat
Mehed	65,4 aastat
Naised	76,1 aastat
Laste suremus (1000 sünni kohta) 1/	9,5
Haiglakohtade arv (10 000 el kohta)	71,9
Arstide arv (10 000 el kohta)	30,8

	1996	1997	1998	1999	2000
Nominaalne SKP (mln EEK)	52 446	64 324	73 325	75 297	84 382
SKP elaniku kohta (USD)	2 856	3 069	3 761	3 347	3 486
SKP reaalkasv	3,9	10,6	4,7	-1,1	6,4
SKP jagunemine majandussektorite lõikes	(% SKP-st)				
Põllumajandus, jahimajandus, metsandus ja kalandus	7,5	6,9	6,3	5,7	5,2
Mäetööstus, tootmine ja energeetika	22,2	21,5	21,3	19,9	21,2
Ehitus ja teenindus	70,4	71,6	72,4	74,5	73,6
Väliskaubandus	(mln krooni, kui pole teisiti märgitud)				
Kaupade kogueksport	21 833	31 871	37 786	36 036	56 013
(% SKP-st)	41,6	49,5	51,5	47,9	66,4
Kaupade koguimport	37 637	47 526	53 505	48 975	69 510
(% SKP-st)	71,8	73,9	73,0	65,0	82,4
Üldvalitsus	(mln krooni, kui pole teisiti märgitud)				
Kogutulu	20 431	25 485	28 887	29 083	32 696
(% SKP-st)	39,0	39,6	39,4	38,6	38,7
Kogukulu	21 200	24 339	29 037	32 542	33 400
(% SKP-st)	40,4	37,8	39,6	43,2	39,6
Netolaenamine	-41	264	-77	-81	406
(% SKP-st)	-0,1	0,4	-0,1	-0,1	0,5
Üldine ülejääk/defitsiit(-)	-811	1 410	-277	-3 540	-298
(% SKP-st)	-1,5	2,2	-0,3	-4,7	-0,4
Raha ja krediit (perioodi lõpp)	(mln krooni, kui pole teisiti märgitud)				
Välisaktivad (neto)	6 720	5 083	5 112	8 022	9 098
Laiem rahapakkumine (M3)	14 853	20 466	21 328	26 390	33 162
Siseriiklik krediit	11 664	20 797	24 223	26 542	33 758
Nõuded üldvalitsusele (neto)	-913	-1 716	-930	-197	-1 078
Muud valikulised näitajad	(aastane muutus %-s)				
SKP jooksvates hindades	28,8	22,6	14,0	2,7	12,1
THI aasta keskmine muut	23,1	11,2	8,1	3,3	4,0
Keskmine nominaalpalk (EEK)	25,7	19,7	12,5	10,4	9,8

Allikas: Eesti valitsusasutused; RVF missiooni hinnang 1/ 1999.a. andmed

Kokkuvõte

Pärast Vene kriisi algul toimunud lühiajalist langust kasvas Eesti majandus 2000. aastal 6,5%, seda eelkõige tänu ekspordi suurenemisele ja sellele järgnenud eratarbimise kasvule. Valitsus kohandas märkimisväärselt eelarvepoliitikat ning tänu sellele kahanes 1999. aasta 4,5 protsendiline eelarve puudujääk SKP suhtes 2000. aastal vähem kui 0,5 protsendini. Inflatsioonitempo kasvas mõõdukalt, kajastades suuresti kõrgemaid impordihindu. Tööpuudus on hakanud vähenema, ehkki tööpuuduse tase on püsinud kõrge. 2000. aastal jooksevkonto negatiivne saldo SKP suhtes mõnevõrra kasvas, kajastades ebatavaliselt suuri tulusid välismaistelt otseinvesteeringutelt, kuid jooksevkonto puudujääki finantseeriti taas võlga mitteteketavate kapitalivoogudega. Välisvõlg ja selle teenindamise kulud on püsinud madalal tasemel ning usaldus valuutakomitee vastu on suur.

Diskussioonid keskendusid makromajanduspoliitikale, fiskaalküsimustele ja muudele teemadele, mis on seotud ühinemisega Euroopa Liiduga, tööturu temaatikale ning struktuursete reformide lõpuleviimisele. Majanduskasv jääb 2001. aastal eeldatavalt mõõdukaks, olles kooskõlas välisnõudluse kasvu prognoositava aeglustumisega. Jooksevkonto negatiivne saldo suureneb arvatavasti mõnevõrra, sest erasektori nõudlus eeldatavalt kasvab. Eelarve tasakaal jääb sobivaks eesmärgiks ka 2001. aastal, kuid automaatsetel stabilisaatoritel tuleks võimaldada liikumist mõlemas suunas. Suhteliselt kiire laenukasv on eelkõige järelvalveline küsimus. Seevastu maailma majanduse järsk langus kujutaks endast märgatavat lähitulevikuriski.

Valitsuse eesmärk on hoida eelarve tasakaalus keskpikas perspektiivis ja suurendada administratiivsete reformide abil oma tegevuse efektiivsust ning läbipaistvust. Tasakaalus eelarve raamidesse on võimalik mahutada ka oluline osa NATOga ja Euroopa Liiduga liitumisest tulenevaid kulusi eeldusel, et majanduskasv jääb piisavalt kõrgeks. Liitumisläbirääkimised EL-iga on hästi edenenud.

Märgatavat edu saavutati struktuursete reformide elluviimisel, kaasa arvatud mõnede seni veel riigi omanduses olevate ettevõtete erastamisel. Pensionireformi puudutav seaduseelnõu on esitatud Riigikogule. Enamik finantssektori stabiilsuse hindamise programmi FSAP/ FSSA raames antud soovitusi on ellu viidud, kaasa arvatud ühendatud finantsjärelvalve loomine. Valitsus on asunud ratsionaalsemaks muutma ka kohalike omavalitsuste ja haiglate struktuuri.

Majanduspoliitiline programm, mida toetab praegune valmisolekulaenu kokkulepe (SBA), on täielikult ellu viidud ja seni on kõik kriteeriumid täidetud. Ametivõimud ei kavatse taotleda Rahvusvaheliselt Valuutafondilt uut valmisolekulaenu kokkulepet pärast praeguse programmi lõppemist 2001. aasta augustis. Viimase seitsme aasta jooksul oli see neljas laenuleping. Ametivõimud on avaldanud soovi jätkata ka edaspidi tihedat koostööd Valuutafondiga. Selles valguses hindavad ametivõimud kasulikuks maksupoliitika-alast missiooni ning aruandeid fiskaalpoliitika läbipaistvuse ja statistiliste andmete kvaliteedi vastavust rahvusvahelistele normidele ja tavadele (ROSCid) Ametivõimud nõustuvad ka seekord avaldama Artikkel IV konsultatsioonide aruande ning kõik rahvusvahelistele normidele ja tavadele vastavuse aruanded (ROSC).

I SISSEJUHATUS

1. Eesti 2000. aasta Artikkel IV konsultatsiooni arutelu käigus 30. juunil 2000 hindasid Valuutafondi direktorid positiivselt Eesti majandusnäitajate jätkuvat paranemist ja toetasid fiskaalprogrammi sihteesmärke aastateks 2000 ja 2001. Direktorid märkisid, et vaja oleks jätkata pensionireformiga. Toetati liikumist ühendatud finantssektori järelevalve loomise suunas ning rõhutati, et uuel ametkonnal peaks olema piisav eelarveline ja tegevuslik iseseisvus.

II MAJANDUSARENG JA -NÄITAJAD VALMISOLEKULAENU KOKKULEPPE TINGIMUSTES

2. **Eesti majanduse taastumine Vene kriisile järgnenud langusest algas 1999. aasta teisel poolel ja kogus hoogu 2000. aastal.** Vaatamata fiskaalsetele piirangutele, oli SKP reaalkasv 2000. aastal 6,5%, mis on märkimisväärselt suurem programmi raames prognoositud 4 protsendist. Üldise majanduskasvu aluseks oli tugeva välisnõudluse mõjul kiirelt kasvanud eksport, eriti elektroonikasektoris. 2000. aasta teisel poolel, mil tarbijate usaldust tõstis tööpuuduse vähenemine ja muud positiivsed majandusuudised, toetas majanduskasvu ka eratarbimise järsk suurenemine. Pealegi intensiivistasid pangad kodumajapidamistele suunatud krediidi- ja liisingutegevust. 1999. aasta majanduslanguse ajal vähenenud erainvesteeringud hakkasid 2000. aastal uuesti kasvama ja ettevõtete kasumlikkus paranes märgatavalt. Rahvuslik kogutulu kasvas 2000. aastal 3,8% – oluliselt vähem kui SKP, kuna välisomanikele kuuluvad ettevõtted suurendasid oma panust Eesti kogutoodangus. Tööstustoodangu müük suurenes püsivhindades 9%, juhtivateks olid siin masinaehitus ja kommunikatsiooniseadmete sektor. 2000. aasta lõpu poole ja 2001. aasta I kvartalis ilmnasid märgid majanduskasvu mõningasest aeglustumisest. Tööpuudus langes 2000. aasta I kvartali rekordiliselt kõrgelt 14,8%lt 13,9%le sama aasta IV kvartalis¹.
3. **Inflatsioon tõusis 2000. aastal mõõdukalt.** Tarbijahinnad kasvasid keskmiselt 4% 2000. aastal (1999. aastal 3,3%). Keskmise hinnatõus oli kooskõlas programmi prognoosiga, kuigi inflatsioonitempo 2000. aasta teisel poolel kiirenes. 12-kuu THI inflatsioonimäär püsis 2001. a aprillis 6,4% juures, sellest umbes poole tingisid nõrk euro ja naftahinna tõus. Lisaks sellele kajastusid kodumaisete toidukaupade hinnatõusus selgelt toiduainete ekspordi taasalustamine Venemaale ning hullulehmatõve ja suu- ja sõrataudiga seotud impordiprobleemid. Palgad olid aastal 2000 keskmiselt 9,8% kõrgemad kui 1999. aastal.
4. **Aastal 2000 tuli valitsus edukalt toime muljetavaldava eelarvepoliitika kohandamisega.** Vaatamata oodatust kiiremale majanduskasvule jäid eelarvetulud siiski allapoole prognoosi. Maksutulude laekumine, eriti käibemaksu osas paranes teisel poolaastal, kuna majanduskasvu veduri roll nihkus maksubaasiks mitteolevalt ekspordilt eratarbimise suunas. Aktsiisitulu laekumine paranes tänu kütusekomponentide maksustamise sisseviimisele ja alkoholiaktsiisiladude rajamisele, kuigi mõlemad sammud astuti kavandatust hiljem. Selle tulemusena jäi maksutulu osatähtsus SKPs (38,7%) üldiselt muutumatuks, vaatamata tulumaksu kaotamisele ettevõtete jaotamata kasumilt ja üksikisiku maksuvaba tulumäära 60%-lisest nihutamisest ülespoole (kuigi see püsib endiselt märgatavalt allpool miinimumpalga taset).

¹ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) andmed. Rangete töötuks tunnistamise kriteeriumite ja suhteliselt väikeste abirahade tõttu jäi registreeritud tööpuudus märtsis 2001 märksa madalamale 6,8% tasemele. Viimase aasta jooksul on siiski ilmnunud selle kasv töötu sotsiaalse kaitse seadusesse tehtud muudatuste tõttu, mis pikendasid töötute abiraha saamise kestust 180 päevalt 270le ning lihtsustasid registreerimise nõudeid.

5. **Kitsendava eelarve range täitmise tulemusena vähenes oluliselt avaliku sektori osakaal – 1999. aasta 43,2%lt SKP suhtes 39,6%le aastal 2000.** Piiranguid nominaalpalga kasvule ja pensionide külmutamist rakendati kogu 2000. aasta jooksul (pärast nende suurt reaalkasvu 1999. aastal). Nagu oodata võis, oli suur mahajäämus eelarves ettenähtust kapitalikulutuste osas. Üldiselt suurenesid avaliku sektori kulutused 2000. aastal nominaalselt ainult 2,6%, tuues kaasa kulutuste reaalse vähenemise. Selle tulemusena muutuski valitsussektori kulutuste osatähtsuse kasvutrend vastupidiseks.
6. **Peegeldades osaliselt majanduse kasvutsüklit, langes eelarvedefitsiit 1999. aasta 4,7%lt SKP suhtes 0,4%le SKP suhtes 2000. Aastal, mis jäi oluliselt madalamaks programmikriteeriumist (1,2% SKP suhtes).** Pankrotistunud kommertspankade pankrotimenetluste lõpetamisega kaasnes valitsussektori hoiuste ja muude nõuete tagasisaamine; seda peegeldab negatiivse fiskaalne netolaenamine. Kui tagasisaamine välja arvata, oleks eelarvedefitsiit ulatunud 0,7%ni SKPst. Seega on valitsus on varuga täitnud eelmises täiendavas kavatsuste kirjas (Letter of Intent, EBS/00/237) võetud kohustused saavutada fiskaaleesmärgid, tagastatud hoiuseid arvestamata. Väikese üldeelarve defitsiidi finantseerimiseks, välisvõla netotagastamiseks sooritamiseks ja kodumaiste pangahoiuste suurendamiseks kasutas valitsus oma välishoiuseid.
7. **Raha- ja laenuagregaatide kasv taastus 1999. aasta teisel poolel ning püsis 2000. a ja 2001. a alguses suhteliselt kõrge.** 2000. aasta esimese poole laiema rahapakkumise kasv oli osaliselt tingitud netovälisaktiivide akumulatsioonist. Teisel poolaastal seevastu domineeris sisemaise krediidi laienemine, eriti aga järsk kasv liisingutegevuses². Viimatimainitu keskendus kinnisvarale, tööstusseadmetele ja autodele. Kinnisvaraga seotud tehingutes on liising üha enam asendamas hüpoteeklaene. 2001. aasta I kvartalis tingisid panganduse netovälisaktiivid rohkem kui 40% laiema rahapakkumise kasvust. 2001. aasta märtsi lõpu seisuga jäid valitsusvälisele sektorile antud krediidi ja laiema rahapakkumise (M2) 12-kuu kasvumäärad kõrgeks, vastavalt 32% ja 27%. M1 kasvumäär alanes siiski umbes 18%le.
8. **Pangasüsteem säilitab tugeva finantspositsiooni.** Keskmise kapitaliadekvaatsuse näitaja jääb märkimisväärselt kõrgemale nõutavast 10% künnisest. Pangad on endiselt väga likviidsed. Ebatõenäoliselt tagastatavad laenud on jõudmas ajalooliselt madalamaile tasemele. Pärast Eesti Panga osaluse müüki Optiva Pangas juunis 2000 ja Eesti residentidele kuuluva vähemusosaluse väljaostmist suuruselt teises pangas 2000. aasta lõpus, on pangasüsteem nüüd täielikult erakätes ja kuulub peaaegu täielikult välisomanikele.
9. **Kaupade ja teenuste välisbilanss paranes aastal 2000 oluliselt.** Kaupade ja teenuste eksport ja import kasvas vastavalt 40 ja 36%, peegeldades sealhulgas peaaegu kahekordistunud allhankega seotud kaubavoogusid³. Kõik ekspordisektorid näitasid kahekohalisi kasvunumbreid; eriti edukad olid elektroonika- ja tekstiilitööstus ning traditsioonilisemad alad, nt puidu- ja mööblitööstus. Samuti hakkas esimest korda pärast Vene kriisi taastuma toiduainete eksport. Kaupade ja teenuste defitsiit langes 2000. aastal 4,3%le SKP suhtes, jätkates 1996/97 kaks ja pool korda kõrgemalt tasemelt alguse saanud alanemistrendi. 2001. aasta I kvartali tulemuste esialgne hinnang lubab eeldada mõõdukamat ekspordi ja impordi kasvu.

² Rahapoliitilises ülevaates toodud arvud sisemaise krediidi andmisest mittepanganduslikele institutsioonidele hõlmavad ka pankadele kuuluvate liisingufirmade teistes Balti riikides toimuvate liisingtehingute finantseerimist. Aastal 2000 läks Eesti Panga hinnangul umbes pool selle krediidikategooria kasvust väljaspool Eestit asuvatele institutsioonidele. Ilma selle väljavooluta oleks mittevalitsuse sektorile antud krediidi kasv jäänud alla 20%.

³ Eesti on oluline välismaistele (peamiselt Soome ja Rootsi) firmadele allhankeid teostav keskus. Algselt töid need firmad Eestisse koosteprotsessi. Hiljem on hakatud Eestisse üle tooma ka sisendite tootmist ja uurimistegevust.

10. **2000. aasta jooksevkonto defitsiit – 6,8% SKP suhtes – vastab üldiselt prognoositule.** Prognoosi ületanud kaupade ja teenuste bilansile vastandus ootamatult kõrge välismaiste otseinvesteeringute kasumlikkus. Majanduskasvu taastumisega välisinvestoritele kuuluv kasum on hinnanguliselt kahekordistunud, jõudes 2000. aastal 4%le SKP suhtes. Rohkem kui pool kasumist on Eestisse reinvesteeritud ja see on märgatavalt suurendanud otseinvesteeringute sissevoolu, mis ületas jooksevkonto defitsiidi⁴. Samal ajal tegid eestlased suuri investeeringuid välismaale, peamiselt Läti ja Leetu. 2000. aasta teisel poolel laenasid kommerts pangad välismaalt ja suurendasid oma reserve Eesti Pangas. Nii muutus maksebilansi seis pärast I poolaasta tasakaalu tugevalt positiivseks. Netovälisvõlg püsis madal tasemel. Võla teenindamise koormuse näitaja on hinnanguliselt langenud alla 7% kaupade ja teenuste ekspordist.
11. **Märkimisväärset survet valuutaturule ei ole esinenud 1999. aasta algusest saadik ja usaldus valuutakomitee vastu püsib kõrge.** Eesti Panga kohustustevabad välisvaluutareservid (valuutakomitee kattevara ületavad välisaktivad) kasvasid 2000. aasta teisel poolel ning 2001. aasta kolme esimese kuu jooksul kiiresti ja ületasid märgatavalt programmi kriteeriume⁵. Krooni efektiivne reaalkurss (REER) on viimase kahe aasta jooksul märkimisväärselt langenud, nii nagu ka dollaripalgad, sest euro on olnud dollari suhtes nõrk. Äsjase konkurentsivõime uuringu kohaselt on Eesti kandidaatriikide seas kõrgeimal kohal ja ees paljudest arenenud riikidest⁶.
12. **Ühinemisläbirääkimised Euroopa Liiduga jätkuvad kiires tempos.** Kahe liitumiseks olulise kriteeriumi kohta kirjutas Euroopa Komisjon oma regulaarses raportis 2000. aasta lõpus järgmist: (i) Eesti on juba toimiva turumajandusega riik ja (ii) peaks suutma toime tulla Euroopa Liidu konkurentsisure ja turujõududega lähemas perspektiivis, eeldusel, et reformid jätkuvad. 2001. aasta aprilli lõpuks oli *acquis communautaire*'i 31 peatükist 18 juba ajutiselt suletud, veel 11 kohta peeti aktiivseid läbirääkimisi. Enamikus peatükkides pole Eesti ülemineku perioode taotlenud.
13. **Eesti jätkab ülemineku protsessi esirinnas.** EBRD 2000. aasta üleminekuraport toob ära, et Eesti on arenenud riikidele iseloomulike standardite ja tulemusteni jõudnud väikeettevõtete erastamisel, väliskaubanduses ja valuutasüsteemis ning jõudmas suurettevõtete erastamisel ja pangasüsteemis. Ühtse finantsjärelevalve rakendamisega loodetakse parandada ka mitte-panganduslike finantsasutuste järelevalvet.
14. **2000. aasta detsembri lõpus ja 2001. aasta märtsi lõpus olid kõik programmi kvartaalsed kriteeriumid täidetud suure varuga.** Edasilükatud struktuursed programmikriteeriumid on nüüdseks samuti täidetud. Uue väärtpaberituru seaduse eelnõu esitati Riigikogule jaanuaris 2001. Pensionireformi seaduseelnõude pakett esitati Riigikogule kahes jaos: kõigepealt esitati ennetähtaegselt septembris 2000 esimese samba pensionide indekseerimise reeglistik ja aprillis 2001 teine osa paketist, mis loob kogumisprintsipiil rajaneva teise samba.

⁴ Reinvesteeringute kasumi suurenemine võib osaliselt peegeldada raamatupidamisstrateegiat nihutada kasum 1999. aastalt 2000. aastale, et kasutada ära ettevõtte tulumaksuvabastust jaotamata kasumilt. Kapitalikasumit ja dividendide samas maksustatakse.

⁵ Valitsuse välisaktivad ei kuulu Eesti Panga netovälisreservide hulka. Reservidel põhinevate välisrahaavalduste indikaatorite kasutamine Eestis ei ole otseselt rakendatav, kuna valuutakomitee tingimustes on valdav osa ametlikest välisreservidest mõeldud baasraha katteks. Lisaks peegeldab rohkem kui pool lühiajalisest võlast rootslastele kuuluvate Eesti pankade välisvõlgnevusi. Peaaegu kaks kolmandikku võlgnevustest on kaetud pankade endi välisaktivatega ja emafirmad võivad vajadusel käituda viimase instantsi laenuandjana.

⁶ International Institute of Management Development, "World Competitiveness Yearbook", April 2001 (<http://www.imd.ch/wcy/>).

III Arutelud ametivõimudega

15. **Arutelud keskendusid reale teemadele: sobiv makromajanduslik poliitika, Euroopa Liiduga ühinemisest tulenevad fiskaal- ja muud küsimused, tööturuga seonduv ning struktuurireformide lõpuleviimine.** Arutelud toimusid olukorras, kus aastal 2000 oli toimunud järsk majandustegevuse elavnemine, kuid välismaised väljavaated jäid ebakindlaks. Aastal 2001 oodatakse SKP kasvu pisut aeglustuvat, mis peegeldab välisnõudluse kasvu tõenäolist aeglustumist. Edasiste impordi hinnašokkide puudumisel loodetakse 2001. aasta II poolel inflatsioonimäära olulist langemist.
16. **Peamine risk lühemas perspektiivis oleks märkimisväärne kasvu aeglustumine Eesti põhilistel eksporditurgudel.** USA majanduse järsk langus võib aeglustada kasvu ka Euroopas ja tuua kaasa euro märkimisväärse kallinemise. Sellest tingitud ekspordikasvu aeglustumine võib oluliselt pidurdada Eesti majanduskasvu. See võib omakorda põhjustada ulatusliku fiskaaldefitsiidi ning jooksevkonto defitsiidi märgatava süvenemise (vt taustinfo 1). Viimatimainitu ei ole siiski vältimatu, kuna paljugi oleneb erasektori nõudluse kasvu aeglustumise ulatusest. Sellega seoses märgiti, et vaatamata 1998. aasta Vene kriisile järgnenud oluliste eksporditurgude kaotamisele, krooni reaalse vahetuskursi järsule kallinemisele ja eelarvepuudujäägile, vähenes jooksevkonto defitsiit tookord märkimisväärselt.
17. **Kaupade ja teenuste bilansi baastrend on olnud julgustav.** Samuti on välismaiste otseinvesteeringute vood keskmiselt ületanud jooksevkonto puudujääki viimase kolme aasta jooksul ja panganduse netovälisaktivad on võrreldes 1997. aasta lõpuga peaaegu kahekordistunud. Kiire majanduskasv, seni usaldusväärseks püsinud eelarvepoliitika ning struktuurireformide edukas elluviimine vähendasid välishaavatavust, mida tavaliselt seostatakse suhteliselt suure jooksevkonto tasakaalustamatusega. Lisaks eelpool toodule võib aastal 2000 välisinvestorite teenitud kasum – mis oligi pisut suurema defitsiidi põhjus – olla ebatavaliselt kõrge maksuseadustesse tehtud muudatuste tõttu.
18. **Arvestades viimaseid majandustsükli ja maksebilansi arenguid, on praegune makromajanduslik poliitika üldiselt sobiv.** Majanduspoliitilisi samme tuleb uuesti hinnata, kui väliskeskkond käitub prognoositust oluliselt erinevalt.

A Fiskaalpoliitika

19. **Detsembris 2000 võttis Riigikogu vastu 2001. aasta tasakaalustatud eelarve,** vastavalt EBS/00/237 seisukohtadele. Kuid 2001. aasta alguses lükkas Riigikogu neljaks aastaks edasi eelarvesse planeeritud kütteõli käibemaksustamise ja kiitis heaks kolmeprotsendilise pensionide tõusu, mille koosmõju eelarvele moodustas siiski vaid 0,2% SKP suhtes, kuna vähenes prognoositud pensionäride arv. Oodatakse uuesti ka investeeringutele suunatud kulutuste olulist vähenemist eelarvega võrreldes. Kohaliku omavalitsuse tasandil võttis Tallinna volikogu 2001. aasta eelarve vastu 0,4%lise defitsiidiga, kuid võib keskvalitsuse survele karpida oma kulutusi. 2001. aasta I kvartali üldvalitsuse eelarve oli väikse ülejäägiga. Ligilähedasel tasakaalus eelarve on nii ametivõimude kui ka RVFi ametnike arvates sobiv ja kõige tõenäolisem tulem 2001. aasta jaoks tervikuna. Samas on jõutud ühisele seisukohale, et automaatsed stabilisaatorid peaksid saama toimida mõlemas suunas, kuna välisvõla positsioon on soodus.
20. **Arutelu oluliseks teemaks olid 2002. aasta eelarvenäitajad.** Valitsuse makromajanduslikud prognoosid 2002. aasta eelarve suhtes langevad üldjoontes kokku RVFi prognoosidega. Ka valitsus on eesmärgiks seadnud tasakaalustatud eelarve aastaks

2002, v.a pensionireformi üleminekukulud, mis hinnanguliselt on praegu 0,5–1% SKP suhtes. See on põhimõtteliselt kooskõlas programmis algselt ette nähtuga (EBS/00/18, lk 57). Missioon rõhutas ettevaatlike tuluprognoside tähtsust 2002. aasta eelarve koostamisel. Lepiti kokku, et perioodiliselt tuleb eelarvepositsiooni ümber hinnata, lähtudes majandustsükli ja maksebilansi arengutest.

21. **Märtsis 2001 toimunud RVFi maksupoliitika missioon jõudis järeldusele, et üldiselt on maksude struktuur vastavuses rahvusvaheliste normidega** (vt taustinfo 2)⁷. Eesti maksusüsteemi harmoneerimine Euroopa Liidu nõuetega oleks iseenesest mõõdukas samm kaudsete maksude osakaalu suurendamise suunas. Võimalused kaudsete maksude märkimisväärsemaks suurendamiseks tunduvad olevat piiratud.
22. **Missioon arutas ka liitumiseelse majandusprogrammi aluseks olevaid maksebilansi- ja fiskaalprognoose**⁸. Keskpika perioodi fiskaalstrateegia on mõeldud (i) tasakaalustama eelarvet keskmises perspektiivis ja (ii) suurendama haldusreformide kaudu valitsuse tegevuse efektiivsust ja läbipaistvust. Lähiaastate jooksul avaldavad riigieelarvele survet alla keskkonnakaitselised ja transpordi infrastruktuuri parandavad riiklikud investeeringud – kulutused, mida Eestil tuleks teha ka Euroopa Liiduga ühinemata – ning vähemal määral plaan suurendada kaitsekulutusi praeguselt 1,8%lt 2%le SKP suhtes, valmistamaks ette liitumist NATOga. Liitumiseelne majandusprogramm toob ära ka tervishoiu- ja haridusreformi kulude (mis võivad kujuneda märkimisväärseks) esialgse kalkulatsiooni. Paljugi sõltub nende kulude ajastamisest. Euroopa Liidult oodatakse märkimisväärset liitumiseelset abi. Samuti tagab maksusüsteemi ühtlustamine Euroopa Liidu nõuetega tulude parema laekumise, eriti aktsiiside osas. Pensionireformiga seotud kulutused peaksid keskpikas perspektiivis vähenema. Säästmise lisaallikas on avaliku haldusega seotud kulutuste kärpimine (vt lõik 38).
23. **Missioon jäi üldjoontes rahule valitsuse keskpika strateegia ja eesmärgiga hoida eelarve tasakaalus kogu majandustsükli keskmisena.** Kuna rohkem muudatusi maksusüsteemis ei kavandata, siis RVFi keskpikkade prognooside aluseks on peaaegu muutumatu tulude ja kulude suhe SKPsse. Reaalselt kasvaksid kulutused (sarnaselt SKPga) umbes 5,5% aastas. Sellise kulutuste suurenemise kontekstis on võimalik teostada Euroopa Liidu ja NATO liikmelisuseks valmistumisega seonduvaid kulusid (umbes 2%aastas SKP suhtes) teisi kulusid reaalsuuruses kärpimata.

B Rahapoliitika- ja finantssektor

24. **Eesti Pank tõlgendab raha- ja laenuagregaatide suhteliselt kiiret kasvu kui taastumist 1999. aasta majanduslangusest.** Eesti Pank ja kommertspangad juhtisid tähelepanu sellele, et sisemaise krediidibaasi laienemine toimus paljuski Eesti liisingfirmade kaudu, kes laiendasid kiirelt oma tegevust Lätis ja Leedus. Sisemaise krediidikasvu numbrid olid seetõttu eksitavad. Samuti oli panganduse netovälisaktiivate kasv oluline laiema rahapakkumise kasvu seletav tegur, mis peegeldas suures osas otseste välisinvesteeringute sissevoolu.

⁷ Maksusüsteemi kirjeldav kokkuvõte on kättesaadav rahandusministeeriumi veebilehel aadressil: http://www.fin.ee/english/tax/summary/summary_of_the_tax_system.html

⁸ Käesolevast aastast alates nõuab Euroopa Komisjon igalt ühinevalt riigilt kord aastas liitumiseelse majandusprogrammi (*Pre-Accession Economic Programme*, PEP) koostamist. Programm koosneb viimaste makromajanduslike arengute arutelust, keskpikast raamkavast ja üksikasjalikust fiskaalprognoosist viieks aastaks ning poliitika põhimõtete kirjeldusest. Programmi alusel langetab Komisjon otsuse programmis ette nähtud põhimõtete asjakohasuse kohta. Programm on mõeldud teerajajana ELi liikmesriikide teavitamismenetlusele Majandus- ja Rahaliidu konvergensipakti alusel. Eesti esitas oma esimese liitumiseelse majandusprogrammi mais 2001 (http://www.fin.ee/majandus/estonia_pre_accession_economic_programme.pdf). Programmis toodud fiskaalprognooside (2002. aasta ja edasi) ja Valuutafondi missiooni poolt tehtud prognooside vahel olulisi erinevusi ei ole.

25. **Ametivõimud jälgivad arenguid tähelepanelikult.** Varasemate diskussioonide käigus kommertsbankadega on Eesti Pank viidanud kiirelt kasvava liisingutegevuse kontekstis võimalikele riskidele, seda seisukohta jagab ka RVF. Eesti Pank on valmis karmistama usaldatavusnormatiive, muuhulgas ka kapitali adekvaatsuse määra, kui krediitikasv peaks veelgi kiirenema. Praegu käsitletakse arenguid siiski kui soovitatavat finantsüvenemist ja tagasipöördumist normaalsematesse oludesse. Pankade poolt Eesti Pangas hoitavate kohustuslike reservide ja pankade kapitaliseerituse vähenemine on tervitatav, kuna see parandab panganduse kasumlikkust. Missioon hoiatas enesega rahulolu eest finantsagregaatide arengute tõlgendamisel ja arvas, et praegunegi krediitikasvu kiirus võib olla liiast. Just liisingutegevuse kiire laienemine viis mõttele, et pangad ei rakenda liisingu suhtes samu riskide hindamise standardeid, mida teiste laenu liikide puhul⁹. Pangad võivad samuti üle hinnata liisinguobjekti omandiõiguse säilitamises peituvat kaitset.
26. **1. jaanuarist 2001 on kommertsbankadel lubatud 13%lisest kohustuslikust reservist 3 protsendipunkti ulatuses katta kõrgekvaliteedilistes eurodes nomineeritud välisinstrumentides.** Nagu oodatud, I kvartalis 2001 baasraha hulk vähenes ja neto välisaktivad liikusid Eesti Pangast kommertsbankadesse. Missiooni seisukoht oli, et järgmine samm selles suunas, mis on planeeritud juuliks 2001, tuleks edasi lükata, kui pankade laenugevuses selgeid aeglustumise märke ei ilmne¹⁰. Eesti Pank oli sellise viivituse suhtes kõhkleva seisukohal, kuna see samm oli juba välja kuulutatud. Pealegi kavatses Eesti Pank vähendada kohustuslikku reservi keskpikas perspektiivis Euroopa Liidu tasemele.
27. **Kahe Rootsi panga planeeritud ühinemine mõjutab oluliselt Eesti pangandust .** Eesti suurima panga (Hansapanga) enamusaktsionär Swedbank ja suuruselt teise panga (Eesti Ühispank) omanik Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) on hiljuti teatanud kavatsusest ühineda. Ühinemine võib viia olukorrani, kus uus Rootsi pangagrupp kontrollib 89% Eesti pangasüsteemist (ning olulist osa Läti ja Leedu pangandusest). Pangagrupil oleks juhtpositsioon ka liisingu- ja kindlustusturul. Tundes muret süsteemsete ja konkurentsiküsimuste üle, on Eesti Pank teatanud, et juhul kui Rootsi pankade ühinemine peaks teoks saama, rõhub ta kas Hansapanga või Ühispanka müümisele kolmandatele isikutele.
28. **Aastal 2000 koostatud Maailmapanga ja RVFi ühise finantssektori stabiilsuse hindamise programmi (FSAP) raporti soovitude rakendamisel on saavutatud arvestatavat edu** (vt taustinfo 3). Mais 2000 kiideti heaks ühendatud finantsjärelevalve asutuse moodustamine, mis aitab mittepangandusliku finantssektori järelevalves veel esinevate nõrkade kohtadega tegelemisel. Inspeksioonil on oma eelarve ja ta on oma tegevuses sõltumatu. Soome eeskujul tuleb haldustoetus keskpangalt. Ametivõimude eesmärgiks on mitte lasta uue ametkonna käivitamise käigus nõrgeneda pangajärelevalve efektiivsusel.

C Välissektori väljavaated aastaks 2001 ja keskpikas perspektiivis

29. **2001. aastal oodatakse väliskaubandusbilansi nõrgenemist.** Kaupade ja teenuste eksport tõenäoliselt aeglustub, osaliselt mobiiltelefonide (Eesti üks peamisi eksporditartikleid) oodatava nõudluse languse tõttu. Impordi kasv peaks ületama ekspordi

⁹ Kallet liisingu soosimise suunas ei ole regulatiivsel tasandil küll avastatud. Veelgi enam, kommertsbankade esindajad kinnitasid, et samu riskihinnanguid rakendatakse nii pangalaenu andmise kui ka tütarettevõtete liisingutegevuse kohta, kuna sisemine riskijuhtimine toimub konsolideeritult.

¹⁰ Kuna kommertsbankad juba praegu hoiavad suuremat hulka neid instrumente, lõdvendaks see veelgi nende likviidsuspositsiooni.

kasvu prognoositava 8%lise eratarbimise reaalkasvu tõttu. Otseste välisinvesteeringute tasuvuse osas on prognoos aastaks 2001 mõeldukam, kuna 2000. aasta kasum võib olla maksuseadusesse tehtud paranduste tõttu ülepaisutatud. Kõike seda arvesse võttes on 2001. aasta jooksevkonto puudujäägi prognoos umbes 7% SKP suhtes.

30. **Finantskonto poolel domineerivad 2001. aastal ilmselt endiselt võlga mitteteketavad kapitalivood, mis finantseerivad suurema osa jooksevkonto defitsiidist.** Oodata on taas kasumi reinvesteeringut ning uute investeeringute sissevoolu seoses Narva Elektri jaamade restruktureerimise ja Eesti Raudtee erastamisega. Eesti Panga netovälisreservid tõenäoliselt kahanevad mõneti kohustusliku reservi nõude alanemise tõttu. Seevastu on oodata pangasüsteemi netovälisaktivite kasvu.
31. **Keskpika perspektiivi väljavaated sõltuvad Euroopa Liiduga ühinemise protsessi edust.** Eestile soodsast liitumisprospektivist ajendatud otseinvesteeringud peaksid ilmselt hoidma SKP reaalkasvu keskmiselt 5,5% juures keskpikas ajalõikes. Keskpika perioodi fiskaalprognoosid sisaldavad Euroopa Liiduga ühinemisest tingitud struktuurireformide fiskaalmaksumuse hinnangut. RVFi prognoosib, et liitumisega seotud kulud, umbes 2% SKPst aastas, on keskpikas perspektiivis jõukohased, eeldades, et tasakaalustatud eelarve põhimõtetest peetakse kinni, majanduskasv jääb tugevaks ja oodatud Euroopa Liidu poolne liitumiseelne abi makstakse välja. Siseriiklikus säästmises prognoositakse ettevaatlikult mõeldukat tõusu, kuna pensionireform peaks kaasa tooma eraisikute säästude suurenemise. Selle tulemusena peaks jooksevkonto puudujääk stabiliseeruma 6,5% juures SKP suhtes¹¹. Kuid, nagu kinnitavad viimaste aastate kogemused, on erasektori säästmist ja investeerimist raske prognoosida.
32. **Ametivõimud on teadlikud sellest, et investorite usalduse säilitamiseks on vaja reformidega edasi minna.** Samal ajal tooks aga oodatust suuremad kapitali sissevood kaasa mitmeid majanduspoliitilisi väljakutseid Euroopa Liiduga ühinemise ja ühisraha piirkonda astumise käigus. Peale eelarve ülejäägi oleks ametivõimude käsutuses vaid piiratud instrumentide hulk makromajandusliku stabiilsuse säilitamiseks, kui ei minda kapitalikontrolli rakendamise või ujuvale vahetuskursile ülemineku teed. Selliste meetmete kasutuselevõttu on ametivõimud kategooriliselt välistanud.
33. **Väliskaubandussüsteem jääb täielikult liberaalseks, kui** välja arvata teatud põllumajandussaaduste imporditariifid¹², mis rakendati jaanuaris 2000 peamise eesmärgiga tõestada Eesti haldussuutlikkust ELi tariifi- ja kaubandussüsteemiga toimetulekul. Eesti üldine kaubanduskiitenduse indeks on jätkuvalt 1 ehk kõige liberaalsemal tasemel.

D Struktuuripoliitika

34. **Tööpuudus on osutunud püsivamaks kui arvati.** Eestis on väga liberaalne tööturupoliitika, seega ei tulene tööpuudus ülereguleeritud tööturust. Kasvav pikaajaline tööpuudus ja selle geograafiline kontsentratsioon näitavad, et peamised mõjutegurid on nõutavate oskuste puudumine ja tööjõu piiratud geograafiline mobiilsus. Traditsioonilistest sektoritest vabanenud töötajatel on raske vastata uutes teenuste- ja kõrgtehnoloogiasektorites esitatavatele nõudmisetele. Kuna rahvastiku ja tööjõu juurdekasv on olnud seiskunud või negatiivne, sõltub Eesti majanduskasv keskpikas

¹¹ Võimud prognoosivad aastateks 2002 ja 2003 suuremat jooksevkonto defitsiiti kui RVFi missioon, kuna nende hinnangul on Narva Elektri jaamade moderniseerimiseks vaja teha suuremaid investeeringuid.

¹² Need tariifid jäävad allapoole Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) taset ja mõjutavad vaid riike, millel pole Eestiga sõlmitud vabakaubanduslepingut. Seega vaid väikest osa põllumajandussaadustega kaubitsemist, peamiselt Kanada, Venemaa ja USAga.

perspektiivis osaliselt pikaajaliste töötute edukast integreerimisest tööjõu hulka. Ametivõimud rõhutavad aktiivse tööturupoliitika meetmeid ja kavandavad haridussüsteemi ümberkujundamist vastavalt tööturu vajadustele. Samuti kavatakse hoiduda jäigema tööjõupoliitika rakendamisest, sest tööturu paindlikkus on valuutakomitee tingimustes jätkuvalt oluline.

- 35. Sotsiaalse turvavõrgu tugevdamiseks on valitsus pakkunud uue töötukindlustuse skeemi.** Riigikogu menetleb ettepanekut, mille kohaselt töövõtjad ja tööandjad maksavad vastavalt 1% ja 0,5% teenitud tulust töötukindlustuse fondi, mida haldab rahandusministeerium. Toetades selle õigusakti suunitlust, rõhutas missioon, et koos lisandunud 2% maksega teenitud tulust pensionisüsteemi teise sambasse, tõstaks see märkimisväärselt palgalt võetavaid makse, mis niigi on juba suhteliselt kõrged. Ametivõimud nõustusid, et tööjõu maksustamise alandamine oleks oluline siht keskmises perspektiivis, juhul kui seda saaks rahastada teistes valdkondades saavutatud kokkuhoiu arvel. Sellist säästu saab aga saavutada ainult pikema aja jooksul.
- 36. Uus eelarveseadus vaadati läbi ja suunati uuesti Riigikokku.** Seadus peaks suurendama fiskaalkontode läbipaistvust, konsolideerides eelarveväliseid vahendeid ja kapitalikulude välisfinantseerimise eelarveprotsessi. Tugevneb keskvalitsuse kontroll teiste valitsusasutuste, k.a kohalike omavalitsuste üle. Seadus loodetakse vastu võtta juuni lõpuks, nii et 2002. aasta eelarvet menetletaks uue seaduse järgi. Seaduse peamisi põhimõtteid arvestati juba 2001. aasta eelarve menetlemisel.
- 37. Aruanne fiskaalpoliitika läbipaistvuse vastavuse kohta rahvusvahelistele normidele ja headele tavadele järeldab, et Eesti vastab enamikule standarditele ja põhimõtetele.** Eelarve baasseaduse vastuvõtmine muudab selgemaks üldvalitsuse mõiste ja tagab eelarvevälise tegevuste täieliku hõlmatavuse. Täiendavat progressi oleks võimalik saavutada detailsema fiskaalanalüüsi ja selgepiirilise võlajuhtimise raamistiku juurutamise abil.
- 38. Valitsus käivitab kohalike omavalisuste struktuuri optimeerimist.** Valdade arv peab praeguselt 247lt kahanema aastaks 2005 vähem kui 100le. See parandaks kontrolli riiklike kulutuste üle ja tooks kaasa arvestatava efektiivsuse kasvu. **Jätkub viimaste riigiettevõtete erastamine.** Läbirääkimised kahe kolmandiku osaluse üle ettevõttes Eesti Raudtee lõppesid aprillis 2001. Narva Elektri jaamade müük peaks lõpetatama 2001. aasta II pooles. Seoses viimatimainitud müügiga on valitsus leppinud kokku elektri hinna tõusu ajakavas kümneks aastaks finantseerimaks keskkonnakaitselisi ja muid meetmeid. Eesti Energia kui peamise elektri jaotusettevõtte müük peab ootama pärast Euroopa Liiduga ühinemist tehtavat otsust. Valitsus on samuti otsustanud jätta riigi omandusse Tallinna Sadama ja väikese osaluse Eesti Telekomis.
- 39. Eesti haiglate võrgu ülevaatus käivitati 2001.** Eesti päris Nõukogude Liidu aegadest liiga palju haiglaid. Reformi käigus soovitatakse vähendada tervishoiuasutusi ja kasutada tervishoiurahasid ratsionaalsemalt.

IV Muud küsimused

- 40. Pärast käesoleva valmisolekulaenu kokkuleppe aegumist augustis 2001 uut kokkulepet ei taotleta.** Samas tunti huvi tiheda koostöö jätkamise vastu Valuutafondiga, muuhulgas ka eelarve ettevalmistamise ja EL-iga liitumise küsimustes.

41. **Statistiliste andmete kvaliteet on kõrge.** Eesti liitus RVFi andmeesitusstandardiga (SDDS) 30. septembril 1998 ja kõik põhiandmed esitatakse õigeaegselt. Hiljutine missioon, kes hindas Eesti andmete kvaliteedi vastavust trahvusvahelistele normidele ja headele tavadele, jõudis järeldusele, et kasutatakse avatud andmeesitust ning ametlike publikatsioonide, pressiteadete ja Interneti vahendusel on mitmekülgsed andmed ja metaandmed vabalt kättesaadavad. Hästi on edenenud Euroopa Liidu liikmelisusega kaasnevate keeruliste statistiliste nõuete täitmine. On veel mõned lahendamata seigad ametkondadevahelise koordineerimise ning fiskaal- ja monetaarandmete ebapiisava kaetuse vallas.

V Valuutafondi hinnang (*Staff Appraisal*)

42. **Majanduse elavnemine hoogustus 2000. aastal.** Arengut soodustasid kiire ekspordikasv ning teisel poolaastal ka eratarbimine. Ka inflatsioon tõusis pisut, peamiselt euro nõrkuse ja naftahinna kasvu tõttu. Jooksevkonto puudujääk süvenes mõneti ja välisinvestorite kasumid suurenesid märgatavalt. Tähtis on see, et majanduse elavnemine on viinud tööpuuduse kahanemisele võrreldes 2000. aasta alguse tippasemega.
43. **Sobilik majanduspoliitika on kõvasti kaasa aidanud nende oluliste arengute saavutamisele.** Eriti puudutab see muljetavaldavat eelarve kohandamist, kus üldvalitsuse puudujääk langes rohkem kui 4,5%lt SKP suhtes 1999. aastal alla 0,5% SKP suhtes aastal 2000. Selline fiskaalpoliitika oli sobiv, arvestades majandustsükli ja maksebilansi seisuga ning samuti oli see kooskõlas Eesti keskpika strateegiaga. On üksnes kiiduväärne, et kõik programmi kvantitatiivsed arvnäitajad saavutati suure varuga.
44. **Usaldus valuutakomitee vastu püsib kõrge.** Kiire toibumine majanduslangusest ja tugev välispositsioon rõhutavad veelgi fikseeritud vahetuskursi ja valuutakomitee põhimõtte sobivust. Soov säilitada valuutakomitee euro kasutuselevõtuni on mõistlik strateegia. Liberaalse valuuta- ja kaubandussüsteemi säilitamine on teretulnud.
45. **Maailmamajanduse kasvu järsk aeglustumine võib varjutada ka Eesti olusid lähitulevikus, kuid majanduse keskpikk perspektiiv jääb soodsaks.** SKP reaalkasv peaks muutuma mõõdukamaks 2001. aastal, kuid olema jõuline keskpikas ajalõikes. Oodatakse inflatsioonikasvu aeglustumist, kuna kõrgemate impordihindade mõju kahaneb. Ekspordi kasvu aeglustumine võib tingida mõõduka jooksevkonto puudujäägi ja selle ajutise süvenemise lähitulevikus. Jõuline majanduskasv peaks veelgi vähendama tööpuudust, kuid mõõdukalt, kuna struktuursed tegurid pärsivad jätkuvalt tööhõive kasvu.
46. **Valuutakomitee raames jääb fiskaalpoliitika esmaseks makromajanduspoliitika vahendiks.** Eesmärk tasakaalustada eelarve aastal 2001 on endiselt sobilik, kuid samas tuleks lubada automaatsetel stabilisaatoritel toimida mõlemas suunas.
47. **Valitsuse sihteesmärk saavutada üldjoontes tasakaalus eelarve aastaks 2002 ja keskmiseks ajaperioodiks on samuti sobiv.** Arvestades Euroopa Liidu poolset toetust ja jätkuvat majanduskasvu, peaks valitsus suutma finantseerida suuremat osa ELiga liitumisega seotud kulutustest ilma makse tõstmata või muid kulusid reaalsuuruses kärpimata. Võtmevaldkondades, nagu transport ja keskkond, võib tekkida vajadus pikemate üleminekuajaperioodide järele.
48. **Raha- ja laenuagregaadid on kiirelt kasvanud kogu 2000. aasta jooksul ja 2001. aasta I poolal.** Eesti Pank peaks olema valmis ohjeldama pangalaenu kasvu, eelkõige võimalike pangandusriskide vähendamise eesmärgil. Eesti Panga otsus mitte lubada kahe

suurima panga ühinemist või mõlema panga kontrollimist ühe välisinvestori poolt, on nii süsteemi kui ka konkurentsi huvides sobiv.

49. **Märkimisväärset edu saavutati struktuurireformidega.** Uus eelarveseadus on tervitatav ja valitsusel tuleb keskenduda seaduse menetlemisele Riigikogus, et seda saaks rakendada juba 2002. aasta eelarve koostamisel. Asjakohane on ka valitsuse otsus optimeerida kohalike omavalitsuste struktuuri, mis parandab kontrolli riiklike investeeringute üle ja vähendab halduskulusid.
50. **Eestil on väga liberaalne tööturu poliitika.** Jätkuvalt suur tööpuudus on peamiselt tingitud nõutavate oskuste puudumisest ja tööjõu piiratud geograafilisest mobiilsusest. Aktiivne tööturu poliitika võib aidata lähitulevikus ning haridussüsteemi ümberorienteerimine võib aidata pikemas perspektiivis. Tööturu paindlikkus on valuutakomitee tingimustes otsustava tähtsusega. Kuigi uue töötukindlustuse kava eesmärgid on kiiduväärsed, tõstaksid mainitud kava ja pensionireform tööjõu maksustamist. Kui eelarveseis võimaldab, peaks valitsus kaaluma sotsiaalkindlustusmaksu alandamist või üksikisiku maksuvaba tulumäära tõstmist.
51. **Avaliku sektori poliitika läbipaistvuse osas on Eesti jätkuvalt esirinnas.** RVFi tervitab otsust avaldada taas Artikkel IV konsultatsiooni aruanne ning aruanne vastavusest rahvusvahelistele normidele ja headele tavadele fiskaalläbipaistvuse ja andmekvaliteedi vallas.
52. RVFi meeskond soovitab Eestil jätkata 12-kuulist konsultatsioonide tsükli.

Taustinfo 1. Eesti: USA järsu majanduslanguse võimalikud mõjud

RVFi missiooni liikmete poolt välja töötatud keskpikk stsenaarium põhineb üldiselt soodsa väliskeskkonna püsimise eeldusel. See eeldab euro vähest revalveerimist ning umbes 2,5% majanduskasvu ELi riikides, arvestades et kaubavahetus nende riikidega moodustab üle 75% Eesti kaubavoogudest (vt tabel). Nendes tingimustes peaks 2001. aasta majanduskasv Eestis olema umbes 5% ning keskpikas perspektiivis 5,5%, toetudes jätkuvalt ulatuslikule investeringute juurdevoolule. Vastavalt prognoosile peaks SKP inflatsioon 2001. aastal jääma mõõduka 3,6% piiridesse ja olema umbes 3% tasemele keskpika perioodi jooksul. Kodumaine säästmine suureneks mõõdukalt 2002. a peamiselt pensionireformi arvel, vähendades vajadust välismaiste säästude järgi.

Sellise stsenaariumi eelduste valguses tähendaks USA majanduse võimalik järsk langus olulist negatiivset riski. 2001. a mais avaldatud WEOs (*World Economic Outlook*) hinnangu kohaselt põhjustaks järsk majanduslangus USAs euro märkimisväärse kallinemise, aktsiahindade edasise languse ning maailmamajanduse kasvutempo aeglustumise. MULTIMOD simulatsioon näitab, et majanduskasvu 1 protsendipunktiline langus USAs tingiks 0,7 protsendipunktilise langusele ELis, arvestades ülalpool toodud faktorite mõju. Selline areng avaldaks negatiivset mõju Eesti ekspordi kasvule ning vähendaks SKP reaalkasvu umbes 2 protsendipunkti võrra võrreldes baasstsenaariumiga. Nominaalne kasv väheneks veelgi rohkem, kuna euro kallinemine alandaks inflatsiooni. See omakorda vähendaks valitsussektori tulusid ning, *pari passu*, viiks eelarve tasakaalust välja, kuna oleks poliitiliselt raske kärpida nominaalseid kulutusi eelarveseaduses aasta kestel. Sellega kaasnev avaliku sektori säästude halvenemine suurendaks oluliselt jooksevkonto defitsiiti, kuigi tagajärgi võivad mõjutada ka erainvesteringute ja -säästude käitumine.

Tabel. Eesti: Makromajanduslikud stsenaariumid, 2000-2002
(% SKP-st; kui pole teisiti märgitud)

	Baasstsenaarium			"Kõva maandumise" stsenaarium	
	2000	2001	2002	2001	2002
WEO prognoosid 1/					
SKP reaalkasv EL-s	3,4	2,4	2,8	1,3	1,6
USD/Euro vahetuskurss	0,92	0,93	0,93	1,11	1,13
Eesti makromajanduslikud näitajad					
SKP reaalkasv	6,4	5,0	5,5	3,0	3,3
SKP deflaator	5,3	3,6	2,7	2,9	0,7
Kodumaine säästmine	17,3	17,3	18,1	16,1	15,5
Erasektor	14,4	14,0	15,0	13,8	14,8
Avalik sektor	2,9	3,3	3,1	2,3	0,7
Kodumaised investeringud	24,1	24,6	24,9	24,3	24,6
Erasektor	20,8	21,3	21,1	20,9	20,5
Avalik sektor	3,2	3,3	3,8	3,4	4,1
Jooksevkonto bilanss	-6,8	-7,3	-6,8	-8,1	-9,1
Eelarve tasakaal	-0,4	0,0	-0,7	-1,0	-3,4

Lisainformatsioon:

Kaupade ja teenuste eksport (mln DEM)	10 176	11 468	12 102	10 705	9 724
Kaupade ja teenuste import (mln DEM)	-10 628	-12 098	-12 733	-11 405	-10 571
Valitsussektori tulud (mln DEM)	32 696	35 263	37 884	34 333	35 405
Valitsussektori kulud (mln DEM)	32 994	35 263	38 561	35 263	38 561

Allikas: RVF ekspertide hinnangud ja prognoosid

1/ World Economic Outlook, mai 2001, 1.peatükk ja lisa II.

Taustinfo 2. Eesti: Maksupoliitika

Erinevalt paljudest teistest siirdemajandusega riikidest suutis Eesti säilitada 1990ndatel enamiku aastate lõikes suhteliselt kõrge maksutulude taseme – veidi alla 40% SKPst. Koos kiire majanduskasvuga võimaldas see valitsusel tõsta kiiresti pensioneid ja riigiteenistujate palkasid ning tagada tähtsamate riiklike teenuste osutamine vajalikul tasemel ilma, et oleks tekkinud hädavaja-dus suurte riiklike laenude järele. Enamik Eesti maksusüsteemi komponentidest on üldjoontes kooskõlas rahvusvaheliste normidega. Nagu teisteski riikides, on otseste maksude osa üldises maksutulul viimastel aastatel veidi vähenenud ning aeg-ajalt on valitsusringkondades kaalutud edasist liikumist kaudsete maksude suunas. Ettevõtte tulumaks seevastu erineb mõnevõrra rahvusvahelistest normidest. See maks on nüüdseks taandatud jaotatud kasumi maksustamisele (dividendid ja muul viisil jaotatud kasum, lisasoodustused, annetused heategevuslikul eesmärgil ning ettevõtlusega mitteseotud kulutused). Kuna maksude kogumine muult investeerimistulult on piiratud¹, on Eestis kehtestatud maksud suunatud eelkõige tarbimisele ja töisele tulule. Edaspidine liikumine kaudse maksustamise suunas peaks eeldama üksikisiku tulumaksu või palgafondilt arvestatavate maksude vähendamist.

Liikumine käibemaksu või aktsiisimaksu suunas võib parandada majanduse efektiivsust, vähendades moonutusi säästmis- ja investeerimisotsuste langetamisel. Samuti võib üksikisiku tulumaksu ja palgafondi maksude alandamine soodustada tööhõivet; nimetatud maksude kombineeritud tase on Eestis suhteliselt kõrge (kuigi mitte oluliselt erinev samade maksude tasemest teistes kandidaatriikides või mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis). Igal juhul näib ulatuslikumat üleminekut üksikisiku tulumaksult ja palgafondi maksudelt käibemaksule piiravat kehtiv 18% käibemaksumäär, mis on niigi juba suhteliselt kõrge, olles ainult veidi alla ELi keskmise 19,3%. Samuti on maksusüsteemis suhteliselt vähe astmelisust: seetõttu kerkiks seoses üleminekuga otsemaksudelt kaudsetele päevakorda terve rida sotsiaalse õiglusega seotud aspekte.

Siiski peaks valitsus hoiduma edaspidi teiselt tulult võetavate maksude tõstmisest. Samuti oleks soovitav mõne aja möödudes, kui eelarveseis seda võimaldab, alandada üksikisiku tulumaksukoormust tõstes maksuvaba tulumäära, mis on püsinud miinimumalgast oluliselt madalamal tasemel. Seoses liitumisprotsessiga on valitsuse lähiaja prioriteetideks maksuhalduse tõhustamine ja maksusüsteemi vastavusse viimine ELi nõuetega. See eeldab konkreetseid tegevusi vähemalt kolmes valdkonnas: aktsiisimaksu, käibemaksu ja tollilõivude osas. Oluliselt tuleks tõsta tubaka- ja naftatoodete aktsiisi selleks, et täita ELi miinimumnõudeid. Samas vajab Eesti käibemaksu-süsteem ainult pisimuudatusi, sest enamikule kaupadele ja teenustele kehtib ühtne maksumäär ja süsteem ise vastab enamikule ELi nõuetele. Eesti peab sisse viima ühtsed tollitariifid, mis on kõrgemad praegu kehtivatest tollimaksudest. Eesti suhtes hakkab kehtima ning Eesti juba peabki kinni ELi reeglistikust ettevõtluse maksustamisel, mis kaitseb ebaausa konkurentsi eest maksustamisel.

Tabel. Eesti ja riikide valim: maksukorraldus (% SKP-st)

	Kokku	Tulumaks Üksikisiku	Ettevõtte	Töötasult	Omandimaks	Käibemaks	Aktsiisid	Teised kaudsed maksud
Eesti 1/	35,8	7,8	1,0	12,3	0,4	9,7	3,3	1,2
KIE kandidaatriigid 2/	33,3	4,8	3,1	11,5	0,1	8,0	2,7	2,8
EL 3/	41,3	10,8	3,5	11,9	1,9	7,3	4,4	0,4

Allikas: RVF valitsussektori finantsstatistika; OECD tulustatistika; Eesti valitsusasutuste ja RVF missiooni hinnangud.

1/ 2000

2/ Kaalumata keskmine Bulgaaria, Ungari, Poola, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia kohta. 1995-98 arvanded, erandiks Rumeenia 1995-97

3/ Kaalumata keskmine 15 EL liikmesriigi kohta, 1998.

¹ Kuigi kapitalilt saadav tulu on maksustatav, on pangahoiustelt teenitav intressitulu maksuvaba.

Taustinfo 3: Eesti: FSAP soovitude täitmine

2000. a osales Eesti Maailmapanga ja Rahvusvahelise Valuutafondi poolt ühiselt läbi viidud finantssektori hindamise programmi pilootprojektis (*Financial Sector Assessment Program*, FSAP)¹. Põhilised järeldused, mis esitati ka Eesti 2000. aasta Artikkel IV aruandes, seisnesid selles, et Eesti finantssektori haavatavus on oluliselt vähenenud tänu panganduses toimunud konsolideerumisele, suuremate pankade ülevõtmisele välisosanike poolt ning pangajärelevalve tõhustamisele. Pangandus- ja kindlustusjärelevalve ning maksesüsteemide järelevalve vastavust rahvusvahelistele standarditele ja normidele hinnati üldiselt heaks. Eesti Panga tegevus pangajärelevalve vallas vastas täielikult 19-le 30st Baseli Pangajärelevalve Komitee põhiprintsiibist; osaliselt – tihtipeale märkimisväärselt – 10le; ning ei vastanud ainult ühele põhimõttele. Hinnang raha- ja finantspoliitika vastavusest läbipaistvuse hea tava koodeksile oli samuti üldiselt positiivne. Kuigi väärtpaberituru järelevalves avastati tõsisid puudujääke, on see turg olnud suhteliselt väike.

Ametivõimud on saavutanud arvestatavat edu finantssektori hindamise programmis esitatud soovitude ellurakendamisel. Riigikogule on esitatud seaduseelnõu järelevalveasutuse ja selle töötajate juriidilise kaitse tagamiseks, mis seni oli ainukeseks valdkonnaks, mis ei vastanud Baseli põhiprintsiipidele. Eesti Pank tugevdas krediitiasutustele esitatavaid nõudeid avaliku aruande kohustuse, laenude klassifitseerimise ja laenuprovisjonide kohta, mis aitab kõrvaldada puudusi riigi- ja ülekanderiskide ohjamisel. Panga töötajatele täieliku juurdepääsu tagamiseks järelevalveüleannete teostamisel tuleb muuta kommertspankade tegevust reguleerivat seadust ning vastavad seadusemuudatused kavatakse sisse viia 2001. aasta teisel poolel. Eesti Pank teeb juba praegu tihedat koostööd nende riikide järelevalveorganitega, kus asuvad Eesti suuremate pankade emafirmad.

2000. a vastu võetud kindlustustegevuse seadus kõrvaldas vähesed eksisteerinud puudused kindlustusjärelevalves. Seadus tugevdas litsentseerimis- ja kontrollinõudeid, piiras derivaatinstrumentide kasutamise võimalusi ainult riskijuhtimise eesmärkidega ning keelas kindlustusfirmadel müügioptionide kirjutamise. Lisaks sellele täiendas Rahandusministeerium ministri korraldusega 2000. a augustist kapitali adekvaatsuse ja likviidsuskordaja arvestamise meetodikat ning kindlustusfirmade aruandluse korda.

Väärtpaberituru järelevalve osas kehtestas Rahandusministeerium 2000. aasta juulis uued reeglid tegevuslubade väljastamisel turuosalistele ja pensionifondidele. Uus väärtpaberituru seadus, mille eelnõu esitati parlamendile 2001. a aprillis, sätestab Väärtpaberiinspektsiooni õiguse informatsiooni taotlemiseks turuosalistelt, kohapealse järelevalve teostamiseks ning oma otsuste jõustamiseks. Kuid väärtpaberituru inspektsiooni institutsionaalsest nõrkusest on võimalik lõplikult üle saada ainult ühtse finantsjärelevalveorgani loomisega. 2001. aasta mais parlamendi poolt vastu võetud seadus näeb ette ühtse finantsjärelevalveorgani moodustamise panga-, kindlustuse- ja väärtpaberijärelevalve ühendamiseks 2001. aasta lõpuks. Loodav asutus saab iseseisva eelarve ja tegevusvabaduse, tegevuslubade väljastamise ja tühistamise volitused ning selle organi tegevust hakatakse finantseerima peamiselt turuosalistelt kogutavate maksete abil.

¹ FSAP raport oli finantssektori stabiilsuse hindamise aluseks (*Financial Sector Stability Assessment – FSSA*), selle dokumendi järeldused esitati Valuutafondi juhatusele koos Eesti 2000. a Artikkel IV aruandega. ROSC aruanne (*Report on Observance of Standards and Codes*) avaldati RVFi koduleheküljel <http://www.imf.org/external/np/rosc/est/index.htm>